

Јасмина Поркојевиќ

JASMINA PORKOTJEVIC

ЛУБ "БЛАГОЈ ЈАНКОВ-МУЧЕТО" СТРУМИЦА

С 2

ПОРКОЈЕВИЌ ЈАСМИНА
Светите петнаесет

100049735

COBISS •

СВЕТИТЕ ПЕТНАЕСЕТ
ТИВЕРИОПОЛСКИ
СВЕШТЕНОМАЧЕНИЦИ
ВО КУЛТУРНАТА И ВО
ДУХОВНАТА ТРАДИЦИЈА

NOBY FIFTEEN TIBERIOROBY
MARTYRS IN THE ART
AND SPIRITUAL TRADITION

ЛУБ „Благој Јанков Мучето“

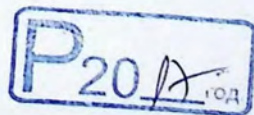
Јасмина Поркојевиќ

*Свештните петнаесет тивериополски
свештеномаченици во културната
и во духовната традиција*

Jasmina Porkojevic

*Holy Fifteen Tiberiopolis
Martyrs in the Art and Spiritual Tradition*

ЛУБ „Благој Јанков Мученик“

Покровител
Градоначалник и Совет на Општина Струмица

Patron
Mayor of the Municipality of Strumica
and the Council of the Municipality of Strumica

Тропар, глас 3:

Голема пофалба и крепост има
градот Тиверски, светители, свештеници и
левити: зашто откако идолската прелест ја
разобличија, победници над нечестивите
се јавија.

Troparion, voice 3:

Great is the virtue and honor of the town of Tiberiopolis, holy men, priests and levities: since they destroyed the iconic value, the winners appeared over the immoral.

Издавач:

ЛУБ „Благој Јанков - Мучето“ - Струмица

За издавачот:

Тања Гошева

Рецензент:

Д-р Илија Велев

Лектор:

Јасмина Поркојевиќ

Превод:

Миле Колев

ЛУБ „Благој Јанков Мучето“

Publisher:

LUB "Blagoj Jankov Muceto" – Strumica

For the Publisher:

Tanja Gosheva

Reviewer:

Ilija Velev, Ph.D

Lector:

Jasmina Porkojevic

Translation:

Mile Kolev

Јасмина Поркојевик

*Свѣтѣиѣ ѿейнаесѣи ѿивериѿолски
свѣшѣеномаченици во кулѣурнаѣа
и во духовнаѣа ѿрадиција*

Jasmina Porkojevic

*Holy Fifteen Tiberiopolis
Martyrs in the Art and Spiritual Tradition*

ЛУБ „Благој Јанков Музеј“

Струмица / Strumica, 2010

CIP – Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје
235.3(497.7)

ПОРКОЈЕВИЌ, Јасмина

Светите петнаесет тивериополски свештеномаченици во
културната и во духовната традиција / Јасмина Поркојевиќ ;
(превод на англиски Миле Колев) = Holy Fifteen Tiberiopolis
Martyrs in the Art and Spirtual Tradition / Jasmina Porkojevic ;
(translated into English Mile Kolev) . - Струмица : ЛУБ Благој
Јанков- Мучето - Strumica : LUB Blagoj Jankov-Muceto. 2010. - 54 стр.
: илустр. : 23 см

Текст на мак. и англ. јазик. - Фусноти кон текстот. - Библиографија :
стр. 50-51 ; Bibliography: p. 53-54

ISBN 978-9989-177-09-5

1. Насл. ств. насл. - J. Porkojevic. Jasmina види Поркојевиќ ,
Јасмина

а) Свети петнаесет тивериополски свештеномаченици

COBISS MK-ID 85979402

ВОВЕД

Сосијавувањето на оваа монографија, која, пред сè, е во насока да појолни една, би рекла, празнина во нашата локална живејачка или локална културна средина, не се случи ниту одеднаш, ниту намерно.

Нејзиното објавување е резултат на повеќемесечни консултации, разговори и испражувања, пред сè, за професионални потреби.

Но, како што одминуваше времето и приближуваше Денот на заштитниците на нашиот град, сè повеќе расиеше желбата собраниот материјал да биде приоштен на јавноста.

Иако мала по обем, монографијата преисјавува своевиден водич низ лавиринтите на книжевната и на духовната традиција на едно време и на една епоха за едни луѓе што некогаш бијисувале на овие простори и во овој крај и кои осјавиле жиџ и бележ на своето време.

Иако во научните кругови мислењата за постоењето на градот Тивериопол и до денес осјануваат поделени, како што, впрочем, се поделени и различни размислувања за кулото на Светите петнаесет тивериополски свештеномаченици, се чини дека колку што повеќе се нурнуваме во страниците на книжевната историја, толку сјануваме сè посиљурни во постоењето и на градот Тивериопол, подоцнежен Есирон - Асирон „свезден град“ и на Светите петнаесет тивериополски свештеномаченици.

Често, исправени пред притокој на времето и соочени со двосмисленоста, несиљурноста и со недореченоста за и околу нешто, неретко се вовираме во нашата суштина, до слушаеме својот внатрешен глас, ја следиме со сивената интуиција барајќи ги одговорите. Па, одовде ми доаѓа едно логичко размислување: Зар некој, чијшто култ е виртуелен (ако не е реален!?) би можел да остојува и да се негува речиси цели седумнаесет века? Зар некој, чијшто култ е производ на некое време и на некоја полика би можел толку долг интервал да ја преживува суровоста на времето, да гише и да живее во секој од нас?

Одговорот, верувам, ќе допронајде низ страниците на оваа монографија.

Од авторот

PREFACE

The idea of publishing this monograph which is made in the direction to fill in, I would say a gap in our local lives or local cultural environment, is neither sudden, nor on purpose.

Its publication is the result of several months of consultations, interviews and research, and foremost all has been done for professional needs.

But, as time passed by and the day of our patron saints came nearer, the desire to publish the collected material was growing.

Although short, this monograph presents itself as the particular guide through the labyrinths of the literary and spiritual tradition of a time and a epoch concerning some people who lived their lives on these grounds and in this area, and who left a mark of their time.

Even though scientific opinions differ in respect of the existence of the town Tiberiopolis, and till present times they are divided, as there is the division of various theories about the cult of the holy fifteen tiveriopol martyrs, it seems that the deeper we go in literary history, the more we become persuaded about the existence of the town of Tiberiopolis, later called Estrion-Astraion "the city of stars" and the home of the holy fifteen tiveriopol martyrs.

Often, faced with the pillar of time, ambiguity, uncertainty and lack of words about a certain matter, quite often we plunge into our essence, listen to our inner voice, follow our intuition, searching for answers. This spurs a logical thought in me: Can someone whose cult is virtual (if not real?!) could persevere and be passed on through seventeen centuries? Can someone whose cult is the byproduct of an era and a policy could defy the stamp of time, to breathe and live in every single one of us?

The answer, I believe, will be found on the pages of this monograph.

The Author

**СВЕТИТЕ ПЕТНАЕСЕТ
ТИВЕРИОПОЛСКИ СВЕШТЕНОМАЧЕНИЦИ
ВО КУЛТУРНАТА ТРАДИЦИЈА**

**THE HOLY FIFTEEN
TIBERIOPOLIS MARTYRS
IN THE CULTURAL TRADITION**

ПУБ „Благој Јанков Мучето“

ЛУБ „Благој Јанков Мучето“

Почетоците на христијанството и на христијанското учење се тесно поврзани со сето тоа што значи прогонство, измачување, погубување за протaгонистите на Христовата вера од страна на државно-административните власти во Римската Империја. Токму овој период, всушност, претставува и зачеток на ранохристијанската ера, период во кој верата кон Христа почнала да се развива и да се зацврстува, наспроти паганските традиции со кои втемелувачите, почитувачите и протaгонистите на христијанството биле во постојан конфликт.

Во намерата да го пресечат христијанството од корен, властите во тогашната Римска Империја не штеделе ниту време, ниту пари, ниту што и да е друго. Испраќале војници и војсководители за нивно отстранување од општествениот живот и од лицето на земјата - најчесто со меч. Но, и покрај тоа, не успеале докрај да ја реализираат својата намера. Верата во Христа била посилен и повреден од сè, дури и од сопствениот живот. Од процесите што се воделе против протaгонистите на Христовата вера сведоштва наоѓаме во записниците што ги содржат изворите на историските сведоштва во кои се опишани мачењата, страдањата, судењето, трнливиот пат што морале да го изодат во одбрана на Христовата вера, како и маченич-

The early beginnings of Christianity and the Christian philosophy are in tight bond with all that means exile, martyrdom, execution of the protagonists of the Christian fate by the state administration in the Roman Empire. It is exactly this period that represents the birth of the early Christian faith, a period when the faith in Christ started to develop and strengthen, amidst the pagan traditions, with which the founders, followers and protagonists of Christianity were in constant conflict.

In the intention to purge Christianity, the authorities of the Roman Empire did not save neither time nor money, nor anything else. They sent soldiers and generals with the sole purpose to remove the protagonists of Christianity from the face of the Earth - most of the times by the sword. But, even with these methods, they were not successful in the realization of their intention. The faith in Christ was stronger and more valuable than anything else, even than life itself. From the ongoing processes of the time that were led against the protagonists of the faith in Christ we learn about testimonials in the scripts that conceal the sources of historical evidence about the description of tortures, sufferings, judgments, the thorny road that these people had to pass in the defense of the faith in Christ, as well as their martyr deaths. It is from

ката смрт. Токму овие белешки биле и основните извори за составување на мартирологиите, кои претставувале своевидни слова за мачениците.¹ Токму како резултат на нивното постоење подоцна настануваат и основните постулати за составување посебни книжевни творби - хагиографии (hagios-свет; grafos-пишува), од кои некои се распространуваат и биваат прифатени во целиот христијански свет, а некои опстојуваат и дејствуваат локално, или, пак, влијанието во други средини е многу мало. Основната цел на ваквите книжевни форми е да се сочува споменот за маченикот/мачениците нагласувајќи го нивниот пример за пожртвуваност за христијанската вера во периодот кога таа ги пробивала своите влијанија во духовната и во културната свест, наспроти веќе вкоренетите пагански традиции. Во ранохристијанскиот период култот кон жртвите на Христовата вера се изразува преку нивното јавнонародно почитување. Се прогласиле првите маченици, а во нивна чест се одвивале обредни ритуали, што сè повеќе го зголемувал култот кон нив.²

these notes that the basic sources for the compiling of the martyrologies that were in some respect an ode to the martyrs.¹ It is as the result of their existence that later the basic postulates come into being for the composition of the special literary deeds - hagiographies (hagios-worlds; grafos - to write), from which some are widely spread and accepted through out the Christian world, and some remained into existence only on local basis, or their influence has been dimmed in other areas. The basic aim of these literary forms is to preserve the memory of the martyr/martyrs, accenting their primer of the sacrifice for the Christian faith in the period when it broke its influences into the spiritual and cultural awareness, against the already deeply rooted pagan traditions. During the early Christian period, the cult towards the victims of the Christian faith was expressed through their public respect. The first martyrs were proclaimed, and in their name there were service rituals held, which brought to the strengthening of their cult.²

¹ Илија Велев, Низ преминот на традицијата, Скопје, 2006, стр. 28

² Илија Велев, Култот на петнаесетте тивериополски (струмички) свештеномаченици во духовната и во книжевната традиција, Зборник на трудови од научниот собир „Христијанството во културата и уметноста на Струмичката епархија“, Струмица 2000, стр. 58

¹ Ilija Veleв, Through the passage of tradition, Skopje, pg.28

² Ilija Veleв, The Cult of the Fifteen Tiberiopolis (Strumician) Martyrs in the Spiritual and Literary Tradition, an Almanac of texts from the scientific symposium "Christianity in the culture and art of the Strumician Eparchy", Strumica 2000, pg.58

Св. йейнаесей йивериойолски (сйрумички) свеийеномаченици
St. Fifteen Tiberiopolis (Strumician) Martyrs

Култот на Светите петнаесет тивериополски свештеномаченици, чиешто мачеништво почнало во Мала Азија, заживеал уште во 4 век. Податоци за нив добиваме од нивното житие напишано од охридскиот архиепископ Теофилакт (11-12 век), а се споменуваат и во Охридското глаголско евангелие од истиот период. Култот за овие светители е од огромно значење во македонската христијанска традиција бидејќи веќе со сигурност се знае дека нивната слава и нивниот култ (како за ретко кој ранохристијански светител) се формирале и се анимирале на нејзина почва.

Во врска со постоењето на податоците изнесени во богословско - историската творба *Мачеништвојџио на свейиџије славни џејџнаесетџи свейиџеномаченици џосџирадани во Тивериџол, сеџа именуван Сџирумиџа, за царувањеџио на злочесџиџиџиџиџи Јулијан Оџсџиџаџник, најиџиџано од Теофилактџи, свейиџиџи архиеџиџискоџи Охридски, до неодамна, голем број истражувачи сметаа дека станува збор за дело со легендарен карактер. Било фаворизирано тврдењето дека нивното мачеништво настанало во Мала Азија, а пренесувањето на култот на овие светители настанало подоцна, по книжевен пат. Причината за ваквиот став лежела во тоа што кај познатите историографски извори од римско време не се споменува град на Балканот како Ти-*

The cult of the Fifteen Tiberiopolis Martyrs, whose martyrdom began in the European part of Asia, came into being in the early 4th century. We learn about them from their hagiography written by the Ohrid archbishop Teophylactus (11-12 century), and the same are mentioned in the Ohrid glagolian gospel dating from the same period. The cult for these holy men is of great importance for the Macedonian Christian tradition, because it is now known with certainty that their glory and their cult (rarely as other Christian holy men) were formed and animated on their grounds.

In connection to the existence of the data portrayed in the holy-historian deed *The Martyrdom of the Holy Fifteen Martyrs killed in Tiveriopol, today named Strumica, about the evil named Julianus The Betrayer, written by Teophylactus, the holy archbishop of Ohrid*, until recently, was perceived by a great number of researchers as a deed of legendary character. The claim that their martyrdom has taken place in the Anatolian region, and that the transition of the cult of these holy men came into being much later, through the path of literature. The reason for this viewpoint was to be found in the fact that amidst the more well known historic sources in Roman time there is no mention of a city named Tiberiopolis on the Balkans, and this is so with

вериопол, а не е споменат ни кај Прокопиј, ниту во описите на византиските походи, меѓу географските податоци на Василиј Втори на Охридската архиепископија итн. Токму тоа била и основната причина за негирање на постоењето на градот Тивериопол, подоцна Струмица во Македонија, укажувајќи на два истоимени града во Витинија и во Писидија.³ Наспроти различните толкувања за постоењето на градот Тивериопол во Македонија, сепак, Константин Бонис и Бранко Панов даваат поблиска идентификација. Тие наведуваат дека на местото на денешна Струмица постоел истоимен град, но дека градот Тивериопол наведен кај Теофилакт бил заменет со градот Астраион - „свезден град“, што го наведува Хиероклес во 6 век. Најстар објект овде е ранохристијанската базилика што била трикорабна и подигната во 5 век, чијшто под е украсен со полихромен мозаик на кој е претставен крст и која била подигната врз гробовите на Светите петнаесет тивериополски (струмички) свештеномаченици.

Најверојатно, во 6 век, во времето на Јустинијан Први (527-565) врз урнатините на старата базилика бил изграден крстовиден храм - мартирум. Но, овој храм ќе биде уништен за време на

Procopius, neither there is mention in the Byzantine conquer expeditions, among the geographical data of Vasili the Second of the Ohrid Archbishopric etc. This was the basic reason for the denial of the existence of the city of Tiberiopolis, later known as Strumica in Macedonia, pointing out the fact of two cities with the same name in Vitinia and in Pisidia.³ As opposing the different variations for the existence of the city of Tiberiopolis in Macedonia, although, Constantine Bonis and Branko Panov give a somewhat closer identification. They are stating that the place of modern Strumica is the same place where there was a city with the same name, but that the city of Tiberiopolis was mentioned with Teophylactus but substituted with the city Astraion - “city of stars”, which has been cited by Hierocles in the 6th century. The oldest object in this city was the early Christian basilica which was a three pillar structure and was erected in the 5th century, the floor of which was decorated with a polychrome mosaic which showed cross and which was built on the tombs of the Fifteen Tiberiopolis (Strumician) Holy Martyrs.

Most likely, in the 6th century, the period of Justinian I (527-565) on top of the ruins of the

³ Илија Велев, Култот....., цитирано дело, стр. 59

³ Ilija Veleв, The Cult....., cited deed, pg. 59

Мала црква „Св. ѝейнаесей“ од 1923 година.
Small church “St. Fifteen” built in 1923.

аваро-словенската инвазија (6 - 7 век). Во времето на бугарскиот кнез Борис Михаил (852-889) врз урнатините на Јустинијановиот храм (каде што е најдена и најстарата фреска на Балканот со ликовите на светите петнаесет тивериополски свештеномаченици), била изградена новата крстовидна црква.

Во брегалничкиот регион (с. Крупиште) била изградена катедрална црква (откриена од археолог Блага Алексова) каде што биле пренесени моштите на свештеномачениците Евсевиј, Комасиј и Тимотеј, на 28 август во времето на царот Борис. Подоцна, од неговиот престолонаследник Симеон (893-927) биле пренесени и моштите на Теодор и на Сократ. Значи, очигледно е дека биле пренесени моштите на четворицата маченици од Никеја и на војникот Сократ што, пак, укажува на тоа дека локалното население ги дало моштите на мачениците што не потекнуваат од струмичкиот крај, а ги задржало моштите на мачениците што потекнуваат одовде. Раката на маченикот Петар во 1913 година е однесена како реликвија во Солун, а денес се наоѓа во Кукуш, во истоимената црква „Св. петнаесет“.⁴ Инаку, постоењето на

basilica, a cross like temple was built - martyrium. But, this temple will be destroyed during the Avaro-Slav invasion (6 - 7th century). Under the rule of the Bulgarian lord Boris Michail (852-889), over the ruins of the Iustinian's temple (where the oldest frescoes on the Balkans was found with the portraits of the Holy Fifteen Tiberiopolis Martyrs), a new cross like church was built.

In the Bregalnica region (Krupiste) a cathedral church was built (discovered by the archeologist Blaga Aleksova) where the remains of the holy martyrs Eusebius, Comassius and Timothy were transferred, on 28 August in the rule of the Tzar Boris. Later, by his successor Simeon (893-927) the remains of Theodore and Socrates were transferred. Therefore, it is more than obvious that the remains of the four martyrs from Nicaea and the soldier socrates were transferred, which indicates that the local population gave the remains of the martyrs who were not from the Strumica region, and kept the remains of the local martyrs. The hand of the martyr Peter was taken as a relic to Thessaloniki, and today it is to be found in Kukush (Kilkis) in the church "St. Fifteen".⁴ The existence of the temple "St.

⁴ По опожарувањето на Струмица во 1913 година од страна на гркоманите, кои го запалиле горниот дел на градот и сите јавни установи, била опожарена и црквата „Св. Димитрие“, која се наоѓала на местото на денешната зграда на училиштето

⁴ After the fire of Strumica in 1913 by the Greek nationalists who burnt the upper part of the town and all the public administration buildings, the church "St. Demetrius" was also burnt which was situated on the place of today's school "Marsal Tito". The Greek nation

храмот „Св. петнаесет....“ се споменува и во грамотата на српскиот крал Стеван Душан (1348-1352) со која се подарува како имот на призренскиот манастир „Св. Михаил“. Со доаѓањето на османлиите на Балканот, крстовидната црква била разурната и покриена со земја. Нејзините темели се пронајдени при копањето за изградбата на новиот храм во 1972 година. Малата капела во дворот на црквата била изградена од страна на военоначалникот Мишковиќ во 1923 година⁵ за во

„Маршал Тито“. Гркоманите грабале и земале со себе сè што можело да се земе т.е. сè што можеле да натоварат на своите воловски и коњски запреги - од покуќнина до сè друго. При тој општ хаос, тие успеале со себе да ги понесат и двете икони од црквата „Св. Димитрие“ - едната на св. Петнаесет, другата на св. Недела, како и најважната светиња во градот - реликвијата (моштите) на св. Петар, еден од петнаесетте свештеномаченици. Тие прво се однесени во Солун во црквата „Св. Анастасија“, а подоцна (на барање на поголем број струмичани што биле концентрирани во Кукуш), реликвијата заедно со двете икони прво се префрлени во малата црквица (капела), а денес се наоѓаат во големата импозантна црква во Кукуш. Иконата на св. Петнаесет е со димензии 2,5 x 1,5 и таа се смета за чудотворна, а на денот на нивната смрт 28 ноември (нов стил), кој воедно е прогласен и за празник на градот, секоја година со иконата се прави процесија (лителија). Со неа, ставена на специјално возило и придружувана со војска, воена музика, неколку свештеници (висок и низок клир) и илјадници верници од цел Кукуш, се опходуваат главните улици на градот. (дел од разговорот со старешината на манастирот „Св. Петнаесет....“ отец Димитар Крцев, запиша Јасмина Поркојевиќ, декември 2009).

⁵ Военоначалникот Мишковиќ се оженил

Fifteen" is mentioned in the ode of the Serbian king Stevan Dusan (1348-1352) together with which it was given as a gift to the Prizren monastery "St. Mihail". With the arrival of the Osman army on the Balkans, the cross like church was demolished and covered with earth. Its foundations were discovered with the building of the new temple in 1972. The small chapel in the yard of the church was built by the army official Miskovic in 1923⁵ so that in 1974 the magnificent church might

alists burnt and stole everything in their path i.e. all that could be loaded into their carts - from housings to everything else. During this chaos, they also succeeded to take the icons form the church "St. Demetrius" - one icon representing the Fifteen Martyrs and the other one of Holy Sunday, as the most important holy patron of the town - the relic (the remains) of St. Peter, one of the Fifteen Holy Martyrs. These were taken to Thessaloniki in the church "St. Anastasia" and later (to the request of th larger number of Strumicians that were located in Kilkis) the relic together with the two icons were first transfereed to the small church (chapel), and today they are in the large magnificent church in Kilkis. The icon of St. Fifteen is with dimensions 2,5 x 1,5 and it is concidered to be miraculous, and on the day of their death 28th November (new style), which is also the festive day of the city, each year the icon is used in a procession (a litia). With it, placed on a special vehicle and guarded by the army, parade music, and several priests (high and low order) and thousands of believers from all over Kilkis, the main streets of the city are being passed. (part of the conversation with the high priest of the monastery "St. Fifteen"...father Dimitar Krcev, transcribed by Jasmina Porkojevic. December 2009).

⁵ The officer Miskovic married the most beau-

*Чудотворната икона на Св. петнаесет тивериополски свештеномаченици
во црквата во Кукуш сѐдана на воено возило и подготвена за
оѓончување на процесијата*

*The miracle icon of the Holy Fifteen Tiberiopolis Martyrs in the church
in Kukush (Kilkis) placed on a military vehicle and prepared
for the commencement of the procession*

1974 година да биде подигната новата импозантна црква. Светите петнаесет тивериополски свештеномаченици денеска се слават и празнуваат како заштитници и патрони на градот под Царевите кули.

Страдањата на четворица од нив - Тимотеј, Комасиј (нареден уште и Етимасиј), Евсевиј и Теодор, почнале уште во Никеја во 4 век, кога римскиот император Флавиј Клавдиј Јулијан (361-363) ги мачел, погубувал или ги прогонувал христијаните од Никеја, кои ја нарушувале паганската традиција. Меѓу христијаните што ја напуштиле Никеја биле и

be erected. The Holy Fifteen Tiberiopolis Martyrs today are celebrated as the patrons and protectors of the City Under the King's Towers.

The sufferings of the four of them - Timothy, Comassius (also known as Etimasius), Eusebius and Theodore, started back in Nicaea in the 4th century, when the Roman emperor Flavius Claudius Julianus (361-363) tortured them, executed or exiled the Christian population from Nicaea which were violating the pagan tradition. Among the Christians who fled Nicaea were the above mentioned martyrs. After the exile to Thessaloniki, they

со најубавата струмичанка во градот по име Афродита, која еден ден сонила сон како петнаесет луѓе (свештеници) закопани до шиие во земја, само главите однадвор, ја молат да им помогне. Во нејзиното сновидение јасно се покажало и местото каде се закопани луѓето, а тоа е всушност местото каде што денеска се наоѓаат ископините, но во тоа време сето тоа било само пластови земја и никој не знаел дека храмот е оздола. Утредента таа го замолила локалниот свештеник Епименонда Ефтимовиќ да ѝ помогне, но тој ја одбил нејзината молба. Откога сонот му го раскажала на својот домаќин, тој повел една чета војска и почнал да копа на местото што му го посочила. Копајќи, под пластовите земја се појавиле и темелите на старата црква што датира од 4 век. Во чест на тоа, тој во 1923 година ја подигнал малата црквичка за да имало верниците кај да се молат бидејќи дотогаш струмичани се молеле само на местото што било обележано со три камења. (дел од разговорот со старешината на манастирот „Св. Петнаесет....“ отец Димитар Крцев, запиша Јасмина Поркојевиќ, декември, 2009)

tiful girl from Strumica named Afrodita who dreamt a dream one day as fifteen people (priests) buried deep in the ground, with their heads over the ground, asking her to help them. In her dream she clearly saw the place where these were buried, and that indeed is the place where today is to be found the digging site, but at that time all of that was only dirt and rubbish and nobody knew that the temple is beneath. The next day she plead the local priest Epimenonda Eftimovik to help her, but he refused her plea. After she told her dream to her husband, he took one platoon and started digging at the site that she showed him. Digging at the site, under the pliers of earth, the foundations of the old church started to show, which date back to 4th century. In honor of that, in 1923 her built the small church as a place for the believers to pray, because until then the people of Strumica prayed only at the place that was marked with the three stones. (part of the conversation with the elder of the monastery "St. Fifteen..." , father Dimitar Krcev, written down by Jasmina Porkojevic, December 2009)

споменатите четворица маченици. По пребегнувањето во Солун, тие и тука не наишле на плодна почва за ширење на христијанството, па затоа побегнале на север и дошле во еден град кој „лежи на север од Солун и граничи со Илирик“. Овде, во Тивериопол им се придружиле и другите единаесет маченици, презвитерите: Петар, Јован, Сергеј, Теодор и Никифор; ѓаконите: Василиј и Тома; монасите: Еротеј, Даниил и Харитон и војникот Сократ, сите заедно проповедале и го просветувале локалното население. Уште тогаш почнала да се шири нивната слава на доследни христијански проповедници и чудотворци. Нивниот проповеднички продор не можел да остане незабележан од Валент и од Филип, Јулијановите началници во Солун, кои по неуспехот да ги одвратат од нивната христијанска дејност - ги осудиле на погубување со меч.⁶ Пресудата била извршена на 28 ноември (нов стил), или 11 декември (стар стил) 362 година. Нивните тела, и покрај наредбата на Јулијановите началници да бидат храна за животните, не била почитувана од дел од локалното население, кое не се исплашило и не се поколебало во Христовата вера.

Тие ги собрале расфрланите делови од нивните тела и со христијански обреди и обичаи ги

did not find a common ground for spreading Christianity, so because of this they fled North and reach a city "situated among Ilirik and the north of Thessaloniki". Here, in Tiberiopol they were joined by the other eleven martyrs, the presbyterians: Peter, John, Sergius, Theodore and Nicephorus; the clergy men: Basil and Thomas; the monks: Hierotheus, Daniel and Chariton, the soldier Socrates and together they preached and enlightened the local population. Even then their glory started to expand as Christian preachers and miracle workers. Their success as preachers could not go unnoticed by Valent and Philip, Julianus officers in Thessaloniki and after their failure to repel them from their Christian activity - they were sentenced to death by sword.⁶ The sentence was fulfilled on the 28th November (new style) or 11 December (old style) in the year 362. Their bodies, against the orders of Julianus officers "to be the feeding of the animals" were not obeyed by a part of the population that were not scared for their lives and had strong faith in Christ.

They gathered the scattered remains of bodies and with all the Christian ceremonies buried them in the cemetery on the outskirts of the town in separate coffins and left suitable writings

⁶ Илија Велев, Низ преминот.....стр. 33

⁶ Ilija VeleV, Through the passage.....pg. 33

Фунерална архитектура – ѕидани гробници со лачно засвудување на влезот од археолошката локалитет „Св. петнаесет тивериополски свештеномаченици“

Funeral architecture - masoned tombs with an arch curvature at the entrance of the archeological site "St. Fifteen Tiberiopolis Holy Martyrs"

погребале на гробиштата надвор од градот, во одделни ковчежи и со соодветни натписи за секој од нив.⁷ Култот за светите петнаесет тивериополски свештеномаченици заживеал веднаш по нивната маченичка смрт во 4 век, а многуте народни преданија и легенди што се прошириле за чудотворните исцеленија, натаму го поттикнале и нивното канонизирање во светители.

Во таа чест, кога влегол во сила т.н. верски мир во 5-6 век, над нивните гробови била изградена и христијанска базилика, а, најверојатно, тогаш се составила и првобитната форма на нивното житие - според веќе постојната мариологија од судскиот протокол за нивното мачеништво и смрт.⁸

Култот на Светите петнаесет тивериополски свештеномаченици се возобновил некаде од средината на 9 век наваму, кога веќе покрстената бугарска држава ги завладеала од Византија македонските простори, а тоа е, всушност, и времето на враќањето на Кирилометодиевите ученици св. Климент и св. Наум од Моравија

for each of them.⁷ The cult of the Fifteen Martyrs came into life right after their martyr death in the 4th century, and the numerous folklore tales and legends that spread among the people about the miracle healings, helped their canonization into saints.

In their honor, when the so called faith peace came into force in the 5-6th century, over their graves a Christian basilica had been built, and it most likely that at this period came into being the first version of their hagiography - according to the already existent martyrology from the judicial protocol of their martyrdom and death.⁸

The cult of the Fifteen Tiberiopolis Holy Martyrs was renewed about the 9th century onwards, when the already Christianized Bulgaria was the ruler of the Byzantine Macedonian areas, and this is the period of the return of the students of Cyril and Methodius, St. Clement and St. Nahum from Moravia into Macedonia. The strengthening of the cult of Holy Fifteen Tiberiopolis Martyrs was caused by the revelation of the holy

⁷ Илија Велев, Низ преминот.....стр. 33

⁸ поопширно види: Илија Велев, Култот на петнаесетте тивериополски (струмички) свештеномаченици во духовната и во книжевната традиција, Зборник на трудови од научниот собир „Христијанството во културата и уметноста на Струмичката епархија“, МПЦ (Струмичка епархија), Завод за заштита на спомениците на културата, природните реткости и музеј Струмица, Струмица, 2000.

⁷ Ilija Veleв, Through the passage.....pg. 33

⁸ For further reference see: Ilija Veleв, The Cult of the Fifteen Tiberiopolis (Strumician) Holy Martyrs in the Spiritual and Literary Tradition, an Almanach of Works from the Scientific Assembly "Christianity in the Culture and Art of the Strumician Eparchy", MOC (Strumician Eparchy), Bureau for the Preservation of Art, Natural Richness and Museum of Strumica, Strumica 2000.

Фрагменти (остаткоци) од археолошкиот локалитет
„Св. петнаесет тивериополски (струмички) свештеномаченици“
- фрагмент од ѕидана зграда

Fragments (remnants) from the archeological site
“St. Fifteen Tiberiopolis (Strumician) Holy Martyrs”
- fragment from a masoned building

во Македонија. Зацврстувањето на култот на Светите петнаесет тивериополски свештеномаченици било предизвикано и со откривањето на светите мошти на петте свештеномаченици: Тимотеј, Комасиј, Евсевиј, Теодор и Сократ во втората половина на 9 век.⁹

Житието за Светите петнаесет тивериополски свештеномаченици од Теофилакт, кој, исто така, е автор и на Пространото Климентово житие, е напишано за потребите на тогашната византиска држава. Во него, во својство на добар познавач и егзегет на Светото писмо, тој употребува и голем број цитати, главно од книгите на пророците и од псалмите на цар Давид.

Првите шест глави од житието претставуваат краток историски пресек за наглото ширење на христијанството, како и за прогонот на протагонистите на христијанството во Римската Империја од 1 до 4 век од новата ера. Овој краток вовед во житието, Теофилакт го објаснува со творечката желба „расказот да има почеток и да биде целосно и завршен“ - вели тој. Инаку, при пишувањето на житието авторот за настаните од 4 век наваму, сè до времето на словенската мисија на св. Климент и на св. Наум во Македонија и формирањето на словенската епископија во Брегалница, како и пренесувањето на моштите на

remains of the five holy martyrs: Timothy, Comassius, Eusebius, Theodore and Socrates in the second half of 9th century.⁹

Hagiography of the Fifteen Tiberiopolis Holy Martyrs written by Teophylactus, who is also the author of the full hagiography of Clement, was written for the needs of the then existent Byzantine state. The hagiography of the Holy Fifteen Tiberiopolis Martyrs written by Teophylactus, who is also the author of the Complete Hagiography of Clement, is written for the needs of the then existent Byzantine state. In it, in the role of an excellent scholar and exegete of the Holy Scriptures, he uses a great number of quotations, mainly from the books of the prophets, and the psalms of Tzar David.

The six chapters of the hagiography represent a short historical section of the rapid expansion of Christianity, as well as the exile of the Christian protagonists in the Roman Empire in the period between the 1st and the 4th century of the new era. This short introduction to the hagiography, Teophylactus explains as a creator's need for "the essay to have a beginning and to be complete and finished" - he says. Namely, in the process of writing the hagiography, the author uses suitable historical-journal sources for the events since the 4th century onwards, until the

⁹ Илија Велев, Култот.....стр.63

⁹ Ilija Velev, The Cult.....pg.63

свештеномачениците во новоизградената катедрална црква, користел соодветни историско - летописни извори. Житието има теолошко - богословски карактер и изобилува со претстави и фрагменти за мачеништвата на кои биле подложени мачениците, како и со проповеди за вербата во Христовата вера, со што директно се спротивставувале на најголемиот престапник и неблагочестивец, бунтовникот и отстапник, презрениот Јулијан, кој застанал пред Христа и рекол: „Твоите патишта не сакам да ги знам“ (Јн. 21,14). Самото житие содржи 55 глави, а во него, исто така, е поместен и *Расказој за пронаоѓањето и пренесувањето на моштите на свештениците тивериополски свештеномаченици*. Содржинската концепција на овој расказ, исто така, ја задоволува уметничко - канонската платформа - по целосното заборавање моштите да бидат откриени на чудесен начин. Пишува, дека тие најјасно се покажувале во Тивериопол јавувајќи се на местото каде што биле положени и ги гледале како одат нокно време по бедемот разделувајќи им на сите што потребуваат разни исцеленија (глава 37).

Како врвен богослов Теофилакт ги користи чудата во функција на централни творечки механизми за зацврстување на култот кон светителите. Тоа се митски и богоугодни претстави што предизвикуваат восхит (чу-

period of the Slav mission of St. Clement and St. Nahum in Macedonia, and the foundation of the Slav episcopacy in Bregalnica, as well as the transfer of the remains of the holy martyrs in the newly built cathedral church. The hagiography has a theological-biblical character and is full of presentations and segments of the martyrdom of the martyrs, as well as gospels about the faith in Christ, with which they directly opposed the biggest offender and unholy man, the rebel and the repeller, the despised Julianus, who stood before Christ and said: "Your ways I choose not to know" (In.21,14). The hagiography itself contains 55 chapters, and in it also is moved the *Essay about the discovery and transfer of the remains of the Holy Tiberiopolis Martyrs*. The contents of this essay, also, satisfy the art-canonical platform - after the complete forgetting of the remains, the same to be found in an amazing manner. Namely, "they came into being most clearly, in Tiberiopolis, showing themselves at the place where they laid and were being watched walking along the wall at night passing various healing to the ones in need." (chapter 37).

As a top blessing Theofilakt uses the miracles in function of central creators mechanism for the strengthening of the cult towards the holy men. These are mythical and God pleasing presentations that cause admirations

Остатки од остеоолошки (коскен) материјал – жрбни укажувања
во јужозападниот дел од црквата

Remnants of a bone material - tomb dig sites
in the southwest part of the church

дење) за очевидците и за слушателите и сведочат за религиозното поврзување на Бога со животот на луѓето, а преку посредство на светителите. Самите светители ги прават чудата при нивната предодреденост да ја здобијат благопочитта на светител, да излекуваат пророштва, да вршат исцеленија, прочистување на душата, сновиденија, укор за безбожност и неморалноста, да ја изнесат митската манифестација на Божјата сепоќ и сл.¹⁰

Присуството на чудата во содржината на оваа творба го регистрира творечкото проникнување меѓу книжевниот и народниот облик на воспоставување култ. Теофилакт покажал мошне активен однос кон поместувањето на чудата, па во повеќе наврати од позиција на составувач на житието ќе рече: „Како река ми навираат отсекаде чудесата на светиите, затоа ќе ги скратам раскажувањата за нив, и само ќе ги спомнувам“ (глава 54); за на крајот да заврши: „Чудата се вистинска река без крај, поток на наслада и неисцрпен извор што непречено тече и, ако со вера се примаат, залог се и доказ за добивање на вечните блага“. Голем дел од овие легенди и преданија проширени меѓу ло-

(amazement) for the eyewitnesses and the listeners and stand as evidence for the religious bonding of God with the people's lives, and all of this is done with the mediation of the holy men.

The holy men themselves make their miracles according to their predisposition to gain the respect of a holy men, to present prophecies, to perform healings, cleansing of the soul, dream revelations, reproach about ungodliness and immorality, to represent the mythical manifestation of the almighty God.¹⁰

The presence of miracles in the contents of this text registers the creative insight between the literary and folklore shape of establishing a cult. Teophylactus showed a most active relation towards the transition of miracles, so many times from a position of creator of the hagiography he will say: "The amazement of the holiness comes to me in a river like method, so I will shorten the storytelling about them, and I will only mention them (chapter 54); so that he may end in the end: „Miracles are the only endless river, a flow of satisfaction and an endless source that continuously flows, and if they are received with faith, they are a stake and

¹⁰ Илија Велев, Верувањата во чудата во житијата за македонските пустиножители во контекстот на книжевно-фолклорните проникнувања, Спектар, бр. 29, Скопје, стр. 33

¹⁰ Ilija Veleв, The Beliefs in the Miracles from the Hagiographies of the Macedonian Dwellers in the Context of Literary-Folklore Insights, Spectre, No. 29, Skopje, pg.33

калното население сè уште биле актуелни и во времето на Теофилакт, за што и се претпоставува дека самиот ги запишувал на теренот.¹¹

Книжевниот облик за воспоставување култ кон Светите петнаесет тивериополски свештеномаченици се реализирал и преку химнографската творечка традиција. Овој вид жанр влегол и во составите на литургиските текстови, а ваквите творби се вклучувале и во богослужбата на 28 ноември, кога се славел споменот за нивната смрт во 4 век, или, пак, на 28 август, на денот на пренесувањето на нивните мошти од Струмица во Брегалница во 9 век, а тоа е периодот кога врз основа на нивното култно прославување заживеал Брегалничкиот книжевен центар во тамошната словенска епископија. Автор на словенската служба за петнаесетте тивериополски маченици бил св. Климент Охридски, кој името како автор си го запишал во акростих од тропарите на осмата и на деветтата песна од канонот, каде што во осмата песна има пет тропари од кои последниот е богородичен, а во деветтата има четири од кои последниот е, исто така, богородичен. Сосема е очекувано што св. Климент се јавува како автор на службата за

evidence for receiving the eternal riches ". Most of these legends and revelations spread among the local inhabitants were well known in the time of Teophylactus, and this is why it is likely that he himself transcribed them in the region.¹¹

The literary shape for the establishment of a cult towards the Fifteen Tiberiopolis Holy Martyrs was realized through the hymn like hagiography authors tradition. This genre came into being in the contents of the liturgical texts, and these deeds were included in the service on 28th November when the celebration of the remembrance of their death occurred, in the 4th century, or on the 28th August on the day of the transfer of their remains from Strumica to Bregalnica in the 9th century, and this is the period when based on their cult fame, the Bregalnica literary center came to life in the Slav episcopate of the region. Author of the Slav service for the fifteen tiberiopol martyrs was St. Clement of Ohrid, whose name as an author was written by himself as acrostic from the tropars of the eight and ninth song of the Canon, where in the eight song there are five tropars of which the last one is of Mother of Christ. It is completely expected that St. Clement is the author of the Service for these holy

¹¹ Илија Велев, Зборник на трудови од научниот собир „Христијанството во културата и уметноста на Струмичката епархија“ (Струмица, 2000, стр.70)

¹¹ Ilija Veleev, An Almanach of Works from the scientific assembly "Christianity in the Culture and Art of the Strumician Eparchy" (Strumica, 2000, pg.70)

овие светители зашто заедно со св. Наум бил и главниот иницијатор и реализатор за градењето култен однос при градбата на храмовите во Струмица и во Брегалничката словенска епископија. Тоа го потврдува и единствениот препис на службата, евидентиран во Празничниот минеј од 14 век (В: Белград, Народна библиотека, стара збирка бр. 913) напишан кон крајот на 9 или почетокот на 10 век од монасите Равул, Стефан и Торно во периодот меѓу 1371 и 1395 година, што се чувал во старата збирка на Белградската народна библиотека бр. 913, а на л. 97а-99а. Овој препис е објавен од Т. П. Вукановиќ (види: Врањски гласник, књ. 7, Врање, 1971, стр. 50-52). Овој македонски ракопис изгорел заедно со голем број ракописи од старата збирка на Народната библиотека при бомбардирањето на Белград на 6 април 1941 година. Но, за среќа, во 1938 година Т. П. Вукановиќ успеал да го препише текстот на наведениот препис, па во 1971 година го објавил заедно со уште еден друг подоцнежен препис од 17 век.¹² Објавената содржина на споменатата служба кај Вукановиќ е презентирана со многу грешки, но и како таква таа покажува дека станува збор за оригинална словенска варијанта што одразува текстуални разлики во однос на житието за Светите ти-

men, because together with St. Naum they were the main inciters and retaliators for the building of a cult relation towards the building of the temples in Strumica and the Slav episcopacy in Bregalnica. This is confirmed by the only transcript of the Service, evidenced in the Festive myna dating from the 14th century (Belgrade, Public library, old collection No. 913) written towards the end of the 9th or the beginning of the 10th century by the monks Ravul, Stephen and Torno, during the period of 1371-1395, which was kept in the old collection of the Belgrade public library No.913, and at 97a-99a. this transcript is published by T.P. Vukanovic (see: The Vranje Messenger, 1971, pg. 50-52). This Macedonian transcript was burnt together with the rest of the transcripts from the old collection of the Public library during the bombings of Belgrade on 6th April in 1941. But, fortunately in 1938 T.P. Vukanovic managed to transcribe the text of the aforementioned transcript, so in 1971 it was published together with another transcript dating from the 17th century.¹² The published contents of the aforementioned Service of Vukanovic is presented with a great nuber of mistakes, but, even in that form, it shows that we are dealing with an original Slav variant, that depicts textual differences in respect of the Hagiography of the Holy Tiberiopolis Martyrs written by Teophylactus and to that

¹² Илија Велев, Низ преминот...стр.54

¹² Ilija Veleв, Through the Passage... pg.54

вериополски свештеномаченици од Теофилакт и на византиско-грчките химнографски содржини.¹³

Во однос на структурата, преписот на службата од 14 век е пишуван со кратка редакција, според принципите на студискиот типик. Тоа значи дека службата има дводелна композиција со вечерен и со утрински дел, кои во богослужбата се пеее одделно. Во вечерниот дел е поместена вообичаената група од три стихири по стихот „Господи возвах“ што се пеат на осми глас, а кон нив е додадена и слава што се пее на петти глас. На крајот следува отпусниот тропар, а тој е само наведен. Во утринскиот дел се забележува дека и овде, главно, се почитува структурниот принцип на овој тип служби, само што отсуствуваат кондакот и икосот по шестата песна на канонот. Содржината почнува со канонот што се пее на осми глас. Тој содржи девет песни од кои вообичаено отсуствува втората. Сите песни содржат по четири тропари. По третата песна е застапен седален што се пее, исто така, на осми глас. По завршувањето на деветтата песна следува дополнувањето со светилен што се пее, исто така, на осми глас, две стиховни стихири, слава на четврти глас и нине богородичен.¹⁴

¹³ Илија Велев, Низ преминот на традицијата, Скопје, 2006, стр. 100.

¹⁴ види: Илија Велев, Низ преминот....., Скопје, 2006, стр. 103)

of the Byzantine - Greek hymnographic contents.¹³

In respect to the structure, the transcript of the Service dating back to the 14th century is written with a brief redacting, according to the principles of the Typikon (the almanac of written canonical rules). This means that the Service has a two-part composition with an evening and a morning part, which were sang separately in the service. In the evening part the usual group of three verses has been moved after the verse “I call to God” which are sang at the 8th voice, and to them is added a glory that is sang at the 5th voice. At the end the release tropar is sang, and the very same is only mentioned. In the morning part it is noticed that here mainly there is respect for this type of service, only there is absence of the kontakion and icos after the 6th song of the canon. The content begins with the canon that is sang at the 8th voice. It contains nine songs of which usually the second is missing. All songs contain four didactic orthodox hymns (troparions). After the third song a sitting part is included that is also sang at the 8th voice. After the end of the 9th song there is a follow up with a holy song that is also sang at the 8th voice, two verse sticheras, glory song at the 4th voice and nine of Holy Mary.¹⁴

¹³ Ilija Velev, Through the Passage of Tradition, Skopje, 2006, pg. 100.

¹⁴ See: Ilija Velev, Through the Passage....., Skopje, 2006, pg. 103)

Поглед кон олтарот со остатоци од чеснајата њрџеза
A view at the altar with remnants of the Holy Supper

Книжевниот облик на воспоставување култ кон Светите петнаесет тивериополски свештеномаченици го согледуваме уште и од времето на 13 век кога охридски архиепископ бил Димитриј Хоматијан. Во тоа време, познатиот писател и византиски богослов Константин Кавасила добил да ја управува струмичката катедра - станал струмички епископ. Овој висок хиерархиски чин го оправдал со својата благопочит кон култот на Петнаесетте тивериополски свештеномаченици, кои важеле за духовни патрони на Струмица. Тогаш тој, на византиско - грчки јазик, напишал два канона посветени на Светите петнаесет тивериополски свештеномаченици, а нивната поетска содржина била инспирирана од житието на Теофилакт. Тие се пееле на утринската богослужба во струмичката црква посветена на светите маченици. Токму затоа и во нивната содржина се величел и култот на струмичкиот храм, заедно со култот на мачениците. Истите тие биле преведени и на старословенски јазик, а неодамна игуменот на манастирот „Св. Леонтиј“ во Водоча, Методиј Златанов, ги преведе каноните од старословенски на современ македонски јазик.¹⁵ Првиот канон е без акростих, но затоа, пак, уште во неговиот наслов стои авторството на Кавасила.

The literary shape of the establishment of the cult towards the Fifteen Tiberiopolis Holy Martyrs is to be seen since the period of the 13th century when the Archbishop of Ohrid was Demetrius Homatian. In that time, the famous writer and byzantine God follower Constantine Cavasila was given the right to manage the Strumican department - he became the episcopo of Strumica. This high hierarchical level he justified with his respect towards the cult of the Fifteen Tiberiopolis Holy Martyrs, who were considered to be holy patrons of the town of Strumica. Then he, using the Byzantine-Greek language, wrote two canons dedicated to the Fifteen Holy Tiberiopolis Martyrs, and their poetic contents was inspired by the Hagiography by Theophylactus. They were sang at the morning service in the Strumician church dedicated to the holy martyrs. This is why in their contents was glorified the cult towards the Strumician temple, together with the cult of the martyrs. They were translated into old Slavic language, and just recently the form the monastery of "St. Leontius" in Vodocha, Methodius Zlatanov, translated the canons from old Slavic language into contemporary Macedonian language.¹⁵ The first canon is without an acrostic, but instead there is the authorship of Cavasila in the beginning.

¹⁵ Култот...стр.72.

¹⁵ The Cult...pg.72.

КАНОН Богородичен, глас 6,
и кон Светите петнаесет
тивериополски
свештеномаченици, глас 8:
Дело на господин Константин
Кавасила,
архиереј на спомнатиот град:

CANON Of the Holy Mother,
voice 6,
And towards the Holy Fifteen
Tiveriopol Martyrs, voice 8:
Work of Father Constantine
Cavasila,
archyerey of the afore mentioned
city:

Подоцна, кога Кавасила
заминува за Охрид и станува ох-
ридски архиепископ, тој напишал
и по еден канон за свети Климент
и за свети Наум. И додека првиот
канон е без акростих (како што
кажавме погоре), во вториот тој
своето авторство го манифестира
преку акростих.

Византиско-грчката служ-
ба за Светите петнаесет тивери-
ополски свештеномаченици се
среќава во ракопис од 18 век што
се чува во Народната библиотека
во Софија под инв. бр. 589, а, исто
така, оваа служба е отпечатена и
во познатиот Москополски збор-
ник од 1741/2 година. Примерок
од овој зборник се наоѓа и во
Софиската народна библиотека.
Тоа е, всушност, истиот примерок
што во Охрид бил пронајден од
Баласчев, од каде што подоцна
бил однесен за Софија.

Уште во самиот наслов на
првиот канон на Кавасила е наг-
ласено дека богородичните пења
во канонот се пеат на шести глас,
а за светителите на осми глас.
Двата канона имаат по девет пес-
ни, каде што вообичаено отсут-
вуваат вторите. Песните од пр-

Later, when Cavasila leaves for
Ohrid and becomes the Archbish-
op of Ohrid, he wrote a canon for
both St. Clement and St. Nahum.
And while the first canon (which
we said that is without acrostic),
in the second, his authorship was
manifested through the acrostic in
the canon.

The Byzantine-Greek ser-
vice for the Holy Fifteen Tiveri-
opol Martyrs is mentioned in the
writings dating from 18th century
which is kept in the Public library
in Sofia under the registry number
589, and also this Service is printed
in the well known Moscow collec-
tion dating from 1741/2. A sample
of this collection can be found in
the Public library in Sofia. This is
actually the same sample that was
found in Ohrid by Balascev, from
where it was later taken to Sofia.

In the title itself of the
first canon of Cavasila is men-
tioned that the songs of the holy
Mother are sang at 6th voice, and
for the holy martyrs are sang at the
8th voice. The two canons have 9
songs, where usually the second
ones are missing. The songs from
the first canon are sang at 8th

виот канон се пеат на осми глас, а од вториот на први. Исто така, може да се забележи и разликата во однос на бројот на тропарите на песните меѓу првиот и вториот канон.

Првите песни од двата канона имаат ирмос и по четири тропари, од кои последните се богородични. Следува катавасија со содржина како ирмосот на првата песна од вториот канон и тропар што се пее на истиот глас како и ирмосот.¹⁶

voice, and from the second at 1st. Also, the difference can be noticed in the number of didactic orthodox hymns (troparions) of the songs between the first and the second canon.

The first songs from both canons have an heirmos and four troparions, of which the last ones are about the holy Mother. After that there is a katabasia with the same content as the irmos of the first song from the second canon and troparion that is sang at the same voice as the heirmos.¹⁶

¹⁶ Поопширно види: Археографски прилози 24 сепарат Београд, 2002. Илија Велев, Химнографските состави за Светите 15 тивериополски маченици.

¹⁶ For further reference see : Archological annexes 24 separat Belgrade, 2002. Ilija Veleв, Hagiographic compositions about the Holy Fifteen Tiberiopolis Martyrs.

ЛУБ „Благој Јанков Мучето“

**СВЕТИТЕ ПЕТНАЕСЕТ
ТИВЕРИОПОЛСКИ СВЕШТЕНОМАЧЕНИЦИ
ВО ДУХОВНАТА ТРАДИЦИЈА**

**THE HOLY FIFTEEN
TIBERIOPOLIS MARTYRS
IN THE SPIRITUAL TRADITION**

ПУБ „Благој Јанков Мучето“

ЛУБ „Благој Јанков Мучето“

Покрај во книжевната традиција, култот на Светите петнаесет тивериополски свештеномаченици, исто така, се негува и во народната традиција. Доказ за ова е и постоењето на манастирот „Св. петнаесет тивериополски свештеномаченици“ во околината на Струмица (с. Куклиш) каде што и денес секоја година 11 декември на свечен начин се празнува и се слави во чест на свештеномачениците. Манастирот бил изграден во 1971 година на иницијатива на преживеаните борци од Сремскиот фронт (кои уште во 1944 година, при напуштањето на Струмица, се договориле кога тогаш да се вратат и да подигнат манастир). Тоа, навистина, и се случило. При самата изградба на манастирот (која траела една година), а почнал да се гради во февруари, при копањето на местото биле пронајдени 18 змии.

Besides in literary, the cult of the Fifteen Tiberiopolis Holy Martyrs, is also to be found in the folklore tradition. A proof for this is the existence of the monastery “St. Fifteen Tiberiopolis Holy Martyrs” in the vicinity of Strumica, (the village of Kuklish), where even today every year the 11th December is celebrated in great honor of the holy martyrs. The monastery was built in 1971 on the initiative of the survived fighters from the Srem front (who dating back to 1944 after they left Strumica made an agreement that at same later point in their lives to come back and to erect a monastery). This really happened. During the building of the monastery (which lasted only a year) and it was started in February, during the digging of the site were found 18 snakes.

Манастирот „Св. ѝеѝнаесеѝ“ с. Куклиш
The monastery "St. Fifteen", in the village of Kuklish

**ЗА СВЕТИТЕ ПЕТНАЕСЕТ
ТИВЕРИОПОЛСКИ
СВЕШТЕНОМАЧЕНИЦИ
И ПРЕДАНИЈАТА ЗА НИВ
ВО СЕЛО КУКЛИШ КАЈ
СТРУМИЦА**

Материјалот е снимен на 10. 12. 2009 година од фолклористот Иван Котев, информатор: Александар Атанасов од с. Куклиш, стар 69 години.

(Целиот изворен фолклорен материјал е предаден на дијалектот на сегашниот струмички говор во село Куклиш).

Свети петнаесет тивериополски маченици се дојдени од палестинските краеве, во Солун. Во Солун са покашале да проповедат Хртистовите науки, Христовите евангелија. У Солун е бил утступник Јулијан којто не ј мје дузвувил да се шире Христовата наука, им е претел јако со смртна казна на нив. Љуѓето виделе оти не можат да опстанат, крејнале от Солун за Тивериопол, денешно Струмица. Они ка приближувале кон денешната струмичка околна, Тивериопл денешен, се наиделе на еден орач и на еден дрвар. Нив ги прогонувала римска војска која сакала да ги поништи. Гонителте што одиле пу нив, ка дуделе до

**ABOUT THE HOLY FIFTEEN
TIBERIOPOLIS MARTYRS
AND THE STORIES
ABOUT THEM IN THE
VILLAGE OF KUKLISH IN THE
VICINITY OF STRUMICA**

The material was recorded on 10.12.2009 by the folklorist Ivan Kotev, informer: Aleksandar Atanasov from village Kuklish, at the age of 69.

(the complete source material is handed down in the dialect of the contemporary Strumician speech used in the village of Kuklish).

The Holy Fifteen Tiberiopolis Martyrs came from the region of Palestina, into Thessaloniki. Here they tried to preach the faith in Christ, and the gospels of Christ. In Thessaloniki the rule was given to Julianus who did not allow them to spread the faith of Christ, and he threatened them with a death penalty. These people realized that they can not persevere there, and they left Thessaloniki for Tiberiopolis, the present town of Strumica. When they were nearing the vicinity of today's Strumica, they came across a ploughman and logger. They were chased by the roman army who wanted to kill them. The party that chased them, when they

орачо, го питат. Вика:

- Да не поминаа такви и такви љуге?

Вика:

- Поминаа, вика, јас коа го сејах тава житто! (А сејал просо).

Дудека он да каже и да си истресе обувките, пинците, прос'то никнало и пураснало за т'ва време. И тиа коа видале дека прос'то а пораснено, жит'то, викал:

- Тиа са удамна заминни, не ј наваѓаме, ама шом са у правец, ки ј најдеме!

После удили пу правецо, н'идуват на дрваро. Коа го фтасале дрваро, вика:

- Дан е мина такви и такви љуге?

Вика:

- Пуминаа, деца, сјаа ќе ј фтасате, ки ј стигнете!

Тука дрваро ј е кажал. Они са ј стигнале тука, на т'ва место шониа сега го славеме свети петнајсе. Тук са префтасани. Тука са биле бахчи, црници, Куклишките бахчи. Тук са масакрир'ни са, исколени са, истепани са, сечени, парчосувани и са фрлени, от којто една рака а паднала на пато ка а фрлена. Таа рака ја најдела некоа жена којто е - колко а била, што а била корава, раката а земала. Коа ја целивала раката и е прегледала. Раката а земала уф пр'гачо, фути, како ј викат сега, удесела а уф Кукуш. Таа рака и ден-денеска стое у Кукуш. Друго што а устанно тука, да не устане

reached the ploughman, asked him:

- Did you see some people pass though here?

The ploughman replied:

- They passed, he said, when I was planting the crops! (but he was planting something wheat).

While he was speaking and taking the dirt of his shoes, the wheat simply grew. And when the army men saw this they said:

- They passed through here a long time ago but since the passed in this direction we will find them!

They continued their search and came across the logger. When they reached him, they asked him:

- Did some people pass through here?

The logger replied :

- They passed, children, you will reach them soon!

The logger was questioned at this very place. When they reached this place, that we today celebrate as the Holy Fifteen. They caught up with time here. At this place there were gardens at that time. They massacred them here, beaten up, cut into pieces, and were thrown, and while they were throwing them a hand was forgotten. This hand was found by some woman who-was blind- and because of this took the hand. When she kissed the hand, her sight was brought back. She took the hand in her apron, and took it back to

Куклиш у тоа, струмичане са дигнале теалта туа и са погребани на периферијата на Струмица, тук шу са останале остатоците на тиа тела, шо а устанало - рака, глава, парче - тук' са соберни и еден гроб е напраано. Над гробо е поставен бигорен камен кој стои и денеска. Можете да го видете и да го снимите. Еден гроб. Тиа кои са однесени во Струмица, у Струмица а напраано гроб.

Не можам да ј кажам кој са годиинјте, г лавњоа на Баргала сакал телата да ј однесе во Баргала. Струмичани не са дозволиле. Земале само четири лешеве, четири тела на свештениците, са ј однеселе за Баргала, штипско. Арно ама, ка са ј дунеселе тука, место да се лекуват ут тиа тела, пучнале да умираат. Ке дојде болен, ке умре; ке дојде здрав, р'збољува се, и теалта ки и враќат насат. Теалта ги прајкат од Баргала па за Струмица. Се врна- ле во Струмица, не е имало место - некој начин дек да се постават, шо да е - него се е најдел некој си Бугарин, император, којто теалта ги пренесел за Трново, за Бугарија. И тиа тела са устанни до ден-денеска во Бугарија, Трново.

Нашјоа гроб е единствен кој останува. Е, тај е бил на реката тука. Реката а течела на лево, десно, гробо не го а ни поткопала, ни потрупала. Гробо си и стојал, тука а течело.

После тај гроб, ка а бил само гробо, минува чувек којто

Kukush. The hand is still to be found in Kukush in present day. Everything else that was left at this place, not to be remain in Kuklish, the bodies were taken by the people of Strumica and were buried in the vicinity of Strumica, and all the remaining parts of the bodies, hands, heads, body parts were thrown into one grave. Over the grave there was tomb placed made of quartz, which is still here today. You can record it if you wish. One single grave. The ones that were taken to Strumica, wre buried in the graves there.

I can't specify the years for certain, but the main administrator of Bargala, wanted to take the bodies to Bargala. The people of Strumica did not allow that. They took only four bodies, the bodies of the priests, and took them into Bargala. But, when they brought the bodies to Bargala, instead of healing themselves from the bodies, they started to die from them. When an ill person came to the bodies, he died. If a healthy man or woman came near the bodies they got ill. So they took the bodies from Bargala to Strumica. In Strumica there was no place for them, some way to place the bodies-but there was a Bulgarian, an Emperor who took the bodies to Trnovo, Bulgaria. And those bodies have remained there ever since.

Our grave is the only one that remains. That grave has been placed here at the river. The river

носилс дрва, прегазува, без да виде, без намера, преку гробо. Не знаејќи. И, вечерта му се јавува ангел Божји, кој на сон му се јавува, вика:

- Ти, Василе, гробо го помина! Ако не го заградеш, ќе пострадаш!

Он гробо, место да го заграде с'с колци, беше заграден с'с камен сит и вар - метар висок, шес на осам метра, т'ка заградено, а имаше покрифче којто иконта стоаше - метар на метар пукриино. Т'ва а некаде тријсе и четврта, ртијсе и пета гудина изградено на тај начин. После т'ва стоја с' до седумдес'та гудина. Седумдесе и прва гудина се изгради манастирчето денеска што се гледа.

Тукај се н'при ископ на гробо. Се пронејде парче од глава и парче од рака иле нога, коска. Тука ј мје крфта истечена, тук са масакрирани, тук са сечени, тук са колени, тук са парчосувани, а са однесени, са закопани на периферијата на Струмица.

(Забелешка: Информаторот тврди дека поседува примерок од житието од Теофилакт каде што буквално пишува: „Паднати во Куклишките бахчи“. Житието го дал на локалниот свештеник, кој досега не му го има вратено. И.К.).

На ден пред празникот, односно на 10 декември, како што се излева, изнесува на мртовец на годианта, или на трите гудини, е,

changed its course, in order not to disrupt the grave. The grave has remained here, and the river flowed beside it.

After this grave, when it was only a grave, a person who was carrying wood, stepped over the grave, without knowing. And during the night he heard from an angel, who during his sleep told him:

- You, Vasilie, stepped over the grave! If you don't put a fence around it, you will be in great danger!

He fenced the grave, but instead with stakes, he fenced the grave with a wall a meter in height, and six by eight meters wide, and in this manner there was a little window for the icon to be seen. This is somewhere about 1943. After this it was built and fenced in that manner until 1970. In 1971 the monastery was built.

At that time there was an excavation of the grave. A piece of head and a piece of hand or a leg was found.

It was here that their blood was drained, they cut here, taken to pieces, and were taken to be buried in the outskirts of Strumica.

(note: The informer says that he had a sample of the Hagiography by Teophylactus where it literally said: "Fallen in the gardens of Kuklish". The hagiography was given to the local priest which hasn't been returned to him yet I.K.).

A day before the holiday, i.e. 10th December, as people walk

тук се излева секоа гудина, према утрешња ден, целло село излева тука (на гробот, И.К.) со лепче и чиница и друго, а дуваат сите невести ут таа гудина шо са биле, со бели, невестински фустане. Тук се раздава като на мртвен за петнајсте свештеници. Тава је останато од времето и ду денденеска си стое.

За изградбата на манастирчето зборуваше Кирил Пеливанов од с. Куклиш, стар 65 години.

Борците читирујсе и четврта шо ојделе на Сремскоа фронт, на лице место, там се договориле: „Ак' се врнеме зрави и живи, ќе го н'прааме манастиро на св. петнајсе!"

Мак'р трујца погинале, нека ј ме лека земната, ка се в'рнаа, после двајсе - тријсе гудини, нимна инцијатива, с'с помош на сјаалто, е, тоа манастирче е направено сега.

Кога ј копавме темеељто, најдехме седумнајсе змии и еден смок, склопчени. Т'ва беше фебруар месец.

Манастирот го изгради селото самоинцијативно и со голема слога.

За курбанот на Св. петнаесет кажуваше Киро Јанев од с. Куклиш, стар 77 години.

out, they carry out a dead person each year, or every three years, well, here it is taken every year, according to the day of tomorrow, the whole village comes out here (at the grave site I.K) with a piece of bread or some grains, and all the brides of the present year come alos, with their wedding dresses. Here they give food for the dead, for the Fifteen Holy Martyrs. It has been like this since old times.

For the building of the monastery Cyril Pelivanov was asked, at the age of 65 years.

The fighters who went in 1944 to the Front at Srem, made an agreement: "If we come back alive we will build the monastery St. Fifteen".

Three of them were killed, God rest their souls, after 20-30 years on their initiative, with the help of the village, the monastery was built.

When we were digging for the foundation of the monastery we found 17 snakes and a specific one called smok, tangled together. That was in the month of February.

The monastery was built by the initiative of the village and with great mutual respect between the villagers.

For the sacrificial act of the St. Fifteen Kiro Janev was interviewed, at the age of 77.

Биџорен камен (дел од гробницата смесена
во централниот дел на манастирот)

*Quartz (part of the tomb placed
in the central part of the monastery)*

Во 1941 година, коа диј-
дјаа Германците и Бугарите, на
некоа жена сунило ј се курбан
да се коле на Св. петнајсе секоа
гудина. Колееме, сја сегашните
свештеници не дозволават. Ко-
лееме вол. Воло го купуваше цр-
ковната управа. Они ќе го на-
бават, ќе го заколат, има чувек ќе
го расече, ќе го направе еднакви
парчина и на кусуро кој ќе доа ут
сјаалто, ќе земе курбан и ќе остаа
пари. Не се готвеше, се раздава-
ше сурово месо. Прво се вареше
тука, едно време, туа се збираа
чувеците, меѓутоа за време ко-
мунизмо се промени таа работа.
После дујде - ќе земеш едно парче
месо, ќе си оаш дома, ќе го сва-
реш, ќе напрааш манџа - цела фа-
милија ќе си апне. Се верува
дека јадењето од курбано е за
здравје.

Атанасова Виолета од
с. Куклиш, стара 58 години, ни
ја кажа следната случка повр-
зана со Светите петнаесет тиве-
риополски свештеномаченици:

Ка дојдех како млада не-
веста во Куклиш, ми расправаше
на мене свекрвата. Кога старјоа
попе шетал тука, нели, за да крсте
вода, она а била млада невеста
и ткајала а на разбојо. И она ка
а ткајала, флезел е, неле, попо,
за да крсте вода. И она, пошто
женска болес е имала, избегала
преку џамо. Не сакала даб аце

In 1941, when the Germans
and the Bulgarians came, a woman
dreamt a dream to give a sacrifice
for the Fifteen Holy Martyrs, each
year. We were doing that, but now
the priests don't allow us anymore.
We were sacrificing an ox. The ox
was bought by the local church ad-
ministration. They were providing
the ox, a man would skin it, divide
it into equal pieces, and the villag-
ers left money to take a piece of
the sacrificial ox. The meat was
not cooked, it was given raw. The
meat was boiled at first, but in the
time of the communist regime that
changed. After that it was changed
to- you take a piece of meat, you
go home, boil the meat, prepare
it, and the whole family will have
a meal. It is believed that the
meat from the sacrifice is for good
health.

Atanasova Violeta, from
the village of Kuklish, aged 58
years, told us the following story
connected to the Holy Fifteen Ti-
berio polis Martyrs:

When I came as a young
bride to Kuklish, I was told the sto-
ries by my mother-in-law. When
the old priest was walking in the
village, to give holy ater to the vil-
lagers, she was a young bride, and
was weaving on the loom. And
while she was weaving, the priest
came into the house to give them
holy water. And because she had

крсто. Не е сакала оти била нечиста, и, излезела а. Врнала за за време ка а излезел поп оут нашта кука и мајка ј кажала:

- Защо избега?

- Така и така, знааш.

И, зима ј се видео. Право. Одмах. Видо да ј се земе. Да око-
равее. И доваѓа ј на мајката на сон. Не нејната си мајка. „Дудека не иде, викала, да го исчисте свети петнајсе, к'пијнте дек са с'с нејното момче, она преглет ќе нема!“

Дуваѓат и маченици на њаа, на мајката ј. И коа кренале они двујцата с'с мажо уд дома, земал си он копраљ, вила - с', неле ус него. Флезеле са тука право. Тука било загадор'но ного. Трне и к'пини било. Само шо а флезела у дворо, прегледнала. И, коа расчистиле, нели, издоброла се - ус вид, ус с'. И она на нас т'ка ни к'жуваше: „Кога и да дојдат вода да крстат, как да сте, и да имате нешто, искашкани да сте, и да сте изваљани, па ќе си бацете на крсто. Оти крсто за т'ва флева у куката, вика, да крсте вода.

Оти мене ме м'чиа, вика, ногу, и за т'ва, вика, не бегајте ут крсто! Православњоа.“¹⁷

¹⁷ Преданијата и кажувањата за манастирот и за Свети петнаесетте тивериополски свештеномаченици се материјали од фонотеката и архивата на проучувачот на фолклорот и етнологијата на Струмица и на Струмичко, господинот Иван Котев, на кого најискрено му се заблагодарувам.

her period, she jumped though the window and escaped, because she didn't want to kiss the cross. She didn't want to do that, because she was not pure, and she ran away. She came back when the priest left the house, and her mother-in-law told her:

- Why did you run away?

- Because of my problem, you know.

And she lost her sight. Instantaneously. She lost her sight. Became blind. And her mother came to her in her sleep. “Until you don't clean the monastery Holy Fifteen, where the bushes are, together with her man, she will not see!”

The martyrs came to her in her dream, and to her mother. And when she and her husband left their home, he took his tools with him. They entered the monastery. It was very polluted. Thorns and bushes only. As she entered the yard, her sight came to her. And when they cleaned the place, she restored her sight. And she told us “whenever they come to offer you holy water, it doesn't matter how clean you are, kiss the cross. Because the cross enters the house, to make the water holy”.

Because I was tortured, a lot, and because of this, don't run away from the cross! The Orthodox!“¹⁷

¹⁷ The Stories and tales of the monastery and thw Holy Fifteen Tiberiopolis Martyrs are materials from the phonetics and archive of the examiner of folklore and ethnology of Strumica and the vicinity of Strumica, Mr. Ivan Kotev, to whom I sincerely express my gratitude for his support.

ЛУБ „Благој Јанков Мучето“

ИЗВОРИ И КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

извори:

- Фрагменти од снимениот разговор со старешината на манастирот „Св. Петнаесет“ отец Димитар Крцев, запишани од Јасмина Поркојевиќ, Струмица 2009.
- Верувања и легенди кај локалното население во с. Куклиш, собрани и снимени од Иван Котев, Струмица 2009.
- Фотографиите од црквата „Св. Петнаесет“ во Струмица и од манастирот во с. Куклиш (по сопствен избор и по сугестија на свештениците) ги снимил Јасмина Поркојевиќ.

литература:

- Димче Коцо, Петар Миљковиќ-Пепек и Блага Алексова, Првите резултати од археолошките ископувања на локалитетот „Св. Петнаесет маченици“ во Струмица - 1972 год., *Ликовна уметност*, бр. 1, Скопје 1973, стр. 43-44.
- Димче Коцо и Петар Миљковиќ - Пепек, Резултатите од археолошките ископувања во 1973 год. во црквата „Св. 15 тивериополски маченици“, Струмица, *Зборник на Археолошки музеј на Македонија*, книга 8-9 (1975-1978), Скопје 1978, стр.93-97.
- Бранко Панов, Струмица и струмичката област во средниот век (6-7 век), -В: Акта Велјуса, книга 2, Скопје 1984, стр. 45-72.
- Блага Алексова, *Епископијата на Брегалница*, Прилеп 1989.
- *Житије и канон на Свештеникот Петнаесет тивериополски свештеномаченици*, превод: братството од манастирот „Св. Леонтиј“ - Водоча, Струмица 1997.
- Илија Велев, Култот на петнаесетте тивериополски (струмички) свештеномаченици во духовната и во книжевната традиција, 36. *Христијанството во културата и уметноста на струмичката епархија*, Струмица 2002, стр. 57-76.
- Илија Велев, Химнографските состави за Светите петнаесет тиве-

риополски свештеномаченици. Уште една новооткриена химнографска творба на св. Климент Охридски, *Археографски прилози*, кн. 24, Београд 2002, стр. 111-141.

- Илија Велев, *Византиско-македонски книжевни врски*, Скопје 2005.
- Илија Велев, *Низ преминой на традицијата*, Скопје 2006.
- Илија Велев, *Верувањата во чудата во живијата за македонските христијански жители во контекстот на книжевно-фолклорното проникнување*, Спектар, бр. 29, Скопје, стр. 33.
- Маја Јакимовска - Тошиќ, *Кирилометодиевски книжевни проекции*, Скопје 2007.

ЛУБ „Благој Јанков Мучето“

SOURCES OF USED LITERATURE

Sources :

- fragments of the recorded conversation with the elder of the monastery "St. Fifteen" father Dimitar Krcev, recorded by Jasmina Porkojevic, Strumica 2009.
- Beliefs and legends of the local population in the village of Kuklish, gathered and recorded by Ivan Kotev, Strumica 2009.
- the photographs of the church "St. Fifteen" in Strumica and the monastery in the village of Kuklis (by personal choice and suggested by the priests) taken by Jasmina Porkojevic.

Literature :

- Dimce Koco, Petar Milkovic-Pepok and Blaga Aleksova, The first results from the archeological diggings at the locality "St. Fifteen martyrs" in Strumica-1972, Art, No.1, Skopje 1973, pg 43-44.
- Dimce Koco and Petar Milkovic-Pepok, The results of the archeological excavations in 1972 in the church of "St. Fifteen Tiveriopol Martyrs", Strumica, *An Almanach of the Archeological Museum of Macedonia*, book 8-9 (1975-1978), Skopje, 1978, pg. 93-97.
- Branko Panov, Strumica and the Strumica vicinity in the middle century (6-7 century), -V: Acta Veljusa, book 2, Skopje 1984, pg 45-72.
- Blaga Aleksova, *The Episcopy of Bregalnica*, Prilep 1989.
- *The Hagiography and canon of the Holy Fifteen Tiberiopolis Martyrs*, translation: the brotherhood of the monastery "St. Leontius"-Vodoca, Strumica 1997.
- Ilija Velez, The Cult of the Fifteen Tiberiopolis (Strumician) Holy Martyrs in the Spiritual and Literary Tradition, *An Almanach of Christianity in the Culture and Art of the Strumician Eparchy*, Strumica 2002, pg. 57-76.
- Ilija Velez, The hagiographic compositions about the Holy Fifteen Tiberiopolis Martyrs. Another new found hagiographic work of St. Clement Ohridski, *Archeological annexes*, book 24, Belgrade 2002, pg. 111-141.

- Ilija Velev, *Byzantine-Macedonian literary connections*, Skopje 2005.
- Ilija Velev, *Through the passage of tradition*, Skopje 2006.
- Ilija Velev, *The beliefs in miracles of the hagiographies about the Macedonia dwellers in the context of literary-folklore insight*, Spektar, No.29, Skopje, pg 33.
- Maja Jakimovska-Tosic, *Literary projections by Cyril and Methodius*, Skopje 2007.

ЛУБ „Благој Јанков Мучето“

Компјутерска обработка:
Нада Јанева

Дизајн на корица:
Томе Табанов

Печати: „Графосервис“ - Струмица
Тираж: 500

Computer arrangement:
Nada Janeva

Front cover design:
Tome Tabanov

Printed by: “Grafoservis”-Strumica
Print: 500 copies

Нетрпејќи ги разобличувањата на јазикот
најистинити, овете раце Петрови ги искоа
беззаконниците.

Едната од рацете отфрлена земалјќи ја,
светлина ѝ донесе на таа што порано беше
слепа.

UNABLE TO WITHSTAND THE DIFFERENCES OF THE VINTAGE
LANGUAGE, THE INFIDELS CUT OFF BOTH HANDS OF
PETER'S.

ONE OF THE HANDS BROUGHT LIGHT TO THE ONE WHO
COULD NOT SEE.

